วัชพืชในสวนส้มโอ

ความสำคัญของวัชพืช

การทำเกษตรกรรมนั้นอาจกล่าวได้ว่าวัชพืชเป็นศัตรูพืชที่เกษตรกรต้องเผชิญหรือทำการแก้ปัญหาอันดับต้นๆก่ อนการแก้ปัญหาศัตรูพืชชนิดอื่นๆ ในกรณีชองการปลูกส้มโอก็เช่นเดียวกัน เกษตรกรต้องกำจัดวัชพืชตั้งแต่เริ่มเตรียมแปลง และการไ ถพรวนดินนั้นสามารถกำจัดวัชพืชได้ในระดับหนึ่ง หลังจากนั้นก็ควรคราดและเก็บชิ้นส่วนของวัชพืช เช่น ต้น รากและเหง้าออกจากแปลง เพื่อที่จะช่วยลดประชากรของวัชพืชต่างๆที่มีอยู่เดิม และเนื่องจากวัชพืชมักจะมีคุณสมบัติพิเศษเหนือกว่าพืชปลูกหลายด้าน เช่นวัชพืชสามารถเจริ ญเติบโตได้รวดเร็วกว่าพืชปลูก ขยายพันธุ์ง่ายกว่า และผลิตเมล็ดได้ในปริมาณมาก เป็นต้น ตัวอย่างได้แก่ สาบแร้งสาบกา (*Ageratum conyzoides* L.) ผลิตเมล็ด 79,880 เมล็ดต่อต้น หญ้าตีนกา (*Eleusine indica* (L.) Gaerth.) ผลิตเมล็ด 50,000เมล็ดต่อต้น และกกทราย (*Cyperus difformis* L. Gaerth) ผลิตเมล็ด 30,000 เมล็ดต่อต้น ปัญหาของวัชพืชนอกจากแข่งขันและแก่งแย่งธาตุอาหารกับพืชปลูกแล้ว วัชพืชบางชนิดยังเป็นพืชอาศัยของศัตรูพืชทั้งโรคและแมลงตัวอย่างเช่น วัชพืชที่เป็นพืชอาศัยของแมลงวันเจาะยอดข้าวฟ่างได้แก่ หญ้าขจรจบดอกเล็ก (*Pennisetum polystachyon* (L.)Schult.) และ หญ้าขจรจบดอกใหญ่ (*Pennisetum pedicellatum* Trin.) วัชพืชที่เป็นพืชอาศัยของโรค powdery mildew คือ หญ้างวงช้าง (*Heliotropium indicum* L.) และพืชอาศัยของโรคบลาสต์ คือหญ้าชันกาศ (*Panicum repens* L.) นอกจากนี้ยังมีวัชพืชหลายชนิดที่เป็น พืชอาศัยของไส้เดือนฝอย (*Meloidogyne incognita*) เช่น ผักเสี้ยน (*Cleome gynandropsis* L.) ผักโขมหนาม (*Amaranthus spinosus* L.) และหญ้าแห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) เป็นต้น

วัชพืชที่สำรวจพบในแปลงส้มโอตามแหล่งปลูกส้มโอของประเทศไทยนั้นมีความหลากหลายของชนิดและปริ มาณที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น ฤดูกาล ขนาดหรืออายุของส้มโอในแปลง สถานที่ และที่สำคัญคือการดูแลจัดการของเจ้าของสวน เป็นต้น ในฤดูแล้งจะพบชนิดและปริมาณวัชพืชน้อยกว่าในฤดูฝน สวนที่ส้มโอมีอายุน้อยจะมีทรงพุ่มต้นขนาดเล็กวัชพืชที่พบในแปลงจึงมีความ หลากหลายของชนิดและปริมาณมาก ซึ่งแตกต่างจากส่วนสวนส้มโอที่มีอายุมาก ทรงพุ่มต้นขนาดใหญ่แผ่กว้าง โดยเฉพาะบริเวณโคนต้นส้มโอดังกล่าวจะพบวัชพืชปริมาณน้อยหรือไม่พบวัชพืชเลย และในทำนองเดียวกันสวนส้มโอที่มีการจัดการดี มีการจัดการวัชพืชสม่ำเสมอหรือกำจัดวัชพืชทุกเดือน (ในฤดูฝน) จะพบวัชพืชปริมาณน้อยเช่นกัน สำหรับการกำจัดวัชพืชของเกษตรกรนั้นมักจะกำจัดโดยวิธีกลคือการตัดร่วมกับการใช้สารกำจัดวัชพืช หรือบางกรณีที่เกษตรกรมีความถนัดในเรื่องของสัตว์เลี้ยง อาจเลี้ยงสัตว์ในสวนส้มโอเช่นห่านเพื่อให้ช่วยกัดกินวัชพืชโดยเฉพาะวัชพืชที่ มีหัวอยู่ในดิน เช่นหญ้าแห้วหมู

วัชพืชที่พบในแปลงส้มโอมีหลากหลายชนิด สามารถเรียงลำดับตามปริมาณของวัชพืชที่สำรวจพบได้ดังนี้ ผักแครด (ภาพที่ 47) หญ้านมหนอน (ภาพที่ 48) หญ้าสาบ (ภาพที่ 49) กระดุมใบ

ใหญ่ (ภาพที่ 50) หญ้าตีนนก (ภาพที่ 51) สาบแร้งสาบกา (ภาพที่ 52) ลูกใต้ใบ (ภาพที่ 53) บาหยา (ภาพที่ 54) หญ้าแห้วหมู (ภาพที่ 55)

วัชพืชตามรายการดังกล่าวข้างต้นอาจจำแนกประเภทโดยอาศัยลักษณะและขนาดของใบวัชพืช เป็นหลัก เพื่อเป็นข้อมูลด้านหนึ่งประกอบการเลือกใช้สารกำจัดวัชพืชให้เหมาะสมกับชนิดวัชพืช ซึ่งจะทำให้สารกำจัดวัชพืชที่เลือกใช้มีประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยลักษณะดังกล่าวสามารถแบ่งวัชพืชได้3ประเภทคือ วัชพืชใบแคบ วัชพืชใบกว้าง และ กก วัชพืชที่จัดอยู่ในประเภทวัชพืชใบแคบได้แก่ หญ้านมหนอน หญ้าตีนนก และ วัชพืชใบกว้างได้แก่ ผักแครด หญ้าสาบ กระดุมใบใหญ่ สาบแร้งสาบกา ลูกใต้ใบ บาหยา และประเภทกก ได้แก่ หญ้าแห้วหมู

กรมวิชาการเกษตร

ผักแครด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Synedrella nodiflora* (L.) Geartn.
วงศ์ Asteraceae
ชื่อสามัญ Nodeweed
ชื่อไทย ผักแครด สับกา หญ้าขี้หมา

ลักษณะ

พืชอายุปีเดียว **ลำต้น** เป็นเหลี่ยม อาจสูงถึง 90 เซ็นติเมตร. แตกกิ่งเป็นคู่ **ใบ** เดี่ยว ออกตรงข้าม รูปร่างรีหรือรูปไข่ ก้านใบสั้น ป ลายใบแหลม ขอบใบเป็นจักฟันเลื่อ ย **ดอก** สีเหลือง อัดกันแน่นเป็นกระจุกเดี่ยวๆ หรือเป็นกลุ่มตามมุมใบ ใกล้ปลายกิ่ง ไม่มีก้านหรือก้านสั้น **ผล** ขอบดอกย่อยรอบนอกสีดำหรือสีน้ำตาลเข้ม รูปแบน มีหรือไม่มีขนปกคลุม มี หนามปลายผล 2 ผลของดอกกลางรูปยาว มีสัน และมีหางที่ปลายผล 3 ขยายพันธุ์โดยเมล็ด

หญ้านมหนอน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Paspalum conjugatum* Berg.
วงศ์ Poaceae
ชื่อสามัญ Hilo grass, Sour paspalum
ชื่อไทย หญ้านมหนอน หญ้าเห็บ

ลักษณะ

พืชอายุหลายปี **ลำต้น** เลื้อยทอดหรือเป็นไหลแล้วยกปลายขึ้น ยาวประมาณ 100 เซ็นติเมตร. มีรากแตกออกมาจากด้านล่าง **ใบ** เรียวยาว 5-10 เซ็นติเมตร กว้าง 5-15 มิลลิเมตร กาบใบหุ้มบริเวณโคนต้นขอบใบมีขน **ดอก** ออกเป็นช่อ ดอกย่อย ไม่มีก้านดอก ทรงกลมรีปลายแหลม ค่อนข้างแบน มีขนโดยรอบเรียงตัวกันเป็นสองแถว ช่อดอกแตกเป็น 2 แฉก พบทั่วไป ออกดอกตลอดปี ขยายพันธุ์โดยเมล็ดและไหล

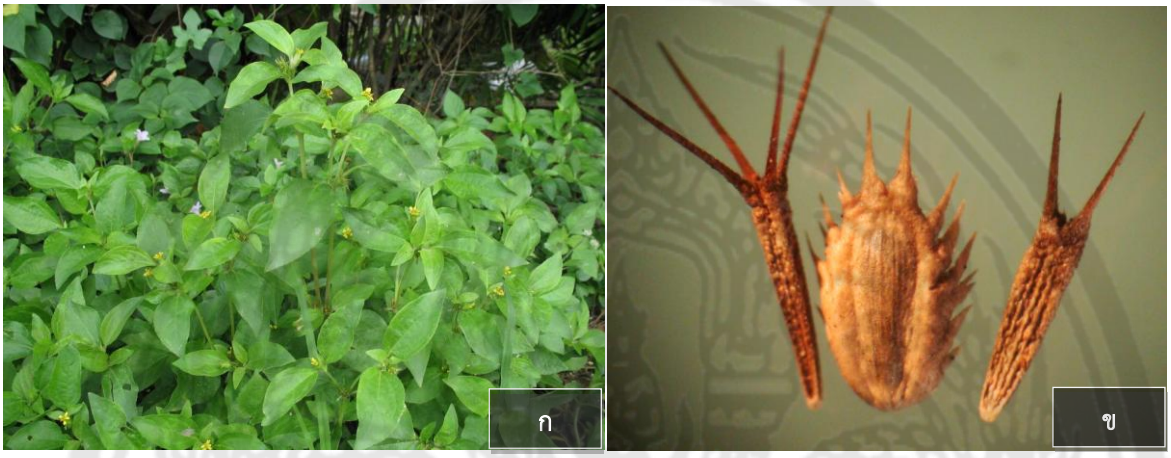

ภาพที่ 47 ผักแครด
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

ภาพที่ 48 หญ้านมหนอน
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

หญ้าสาบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Chromolaena sp.*
วงศ์ Asteraceae
ชื่อสามัญ Thoroughwort
ชื่อไทย หญาสาบ

ลักษณะ

พืชอายุปีเดียว มีกลิ่นเฉพาะตัว ลำต้น ตรงมีขนละเอียดปกคลุม สูง 20–70 เซ็นติเมตร แตกกิ่งก้านมาก กิ่งยาว 8–40 เซ็นติเมตร **ใบ** เป็นใบเดี่ยวแตกออกเป็นคู่ แต่ละคู่จะตั้งฉากกัน รูปไข่หรือรูปคล้ายขนมเปียกปูน ขอบใบเป็นฟันเ ลื่อย ปลายใบเรียวแหลม เห็นเส้นใบชัดเจน 3 เส้น ฐานใบมนหรือแหลม ก้านใบยาว 0.5–2 เซ็นติเมตร **ดอก** เป็นช่อบนปลายยอดของลำต้น และกิ่งก้าน มีก้านช่อดอก มีใบประดับรูประฆังรองรับช่อดอก ช่อดอกขนาดเล็กมองดูเหมือนเป็นดอกเดี่ยวสีม่วงอมชมพู ดอกย่อยเรียงบนฐานรองดอกที่แผ่กว้าง36–60 ดอก **ผล** สีดำเรียวยาว 2–3 มม. เปลือกบางและเหนียว แต่มิได้หลอมรวมกับเปลือกเมล็ด เมื่อแก่

กระดุมใบใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Borreria latifolia* (Aubl) Schum.
วงศ์ Rubiaceae
ชื่อสามัญ Oval-leaf false buttonweed
ชื่อไทย กระดุมใบใหญ่

ลักษณะ

พืชอายุปีเดียว ลำต้น ตั้งตรง หรือทอดเอนเป็นสี่เหลี่ยมเป็นปีกตามเหลี่ยม แตกแขนงน้อย มีขนเล็กน้อย สูงถึง 60 เซ็นติเมตร. **ใบ** เดี่ยว รูปรีหรือรูปไข่ ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวแคบเข้าหาก้านใบ ขอบใบระคายมือ ผิวใบด้านบนระคายมือเล็กน้อย ผิวใบด้านล่างมีขนอ่อนนุ่มปกคลุม ก้ านใบสั้น **ดอก** ออกเป็นกระจุกตามซอกใบ กลีบดอกมีสีขาวหรือสีชมพู ผล รูปร่างรีหรือค่อนข้างกลม เปลือกผลย่นและมีขน **ผล** แก่จะแตกตามยาว เมล็ดสีน้ำตาลรูปทรงรียาว

ภาพที่ 49 หญ้าสาบ
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

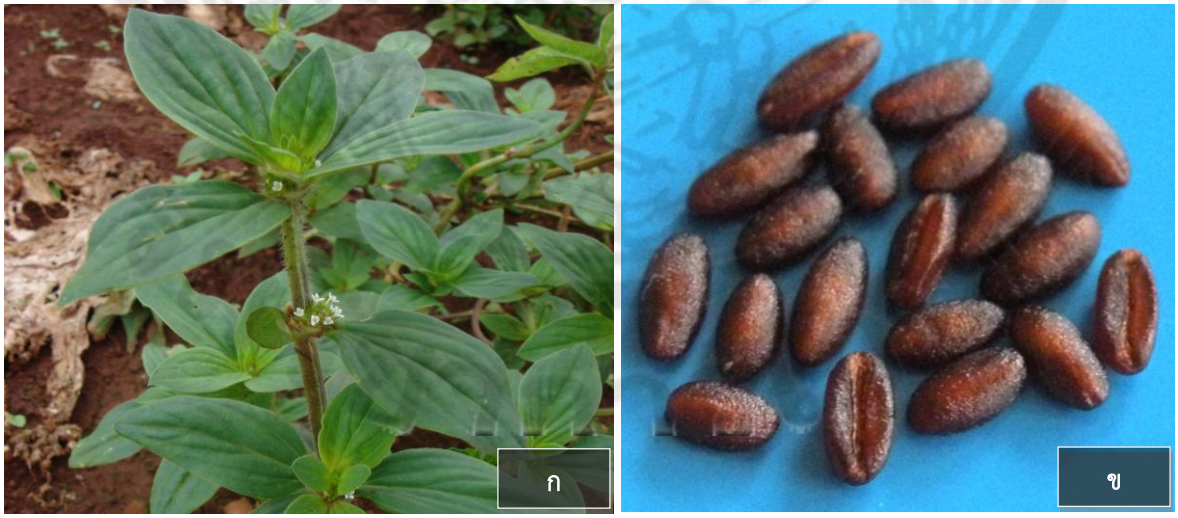

ภาพที่ 50 กระดุมใบใหญ่
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

หญ้าตีนนก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Digitaria ciliaris* (Retz.) Koel.
วงศ์ Poaceae
ชื่อสามัญ Crab grass, Finger grass, Tropical crabgrass
ชื่อไทย หญาตีนนก หญ้าปล้องข้าวนก

ลักษณะ

พืชอายุหลายปี ลำต้น ทอดเลื้อยแล้วตั้งตรง สูง 20-60 เซ็นติเมตร **ใบ** กาบใบเกลี้ยง ยกเว้นตามขอบใบมีต่อมขน ขอบใบขนานแคบ ยาว 20 เซ็นติเมตร กว้าง 3-10 มิลลิเมตร. ลิ้นใบเป็นแผ่นบาง **ดอก** ออกเป็นช่อ มี 4-7 แขนง ยาวได้ถึง 12 เซ็นติเมตร ช่อดอกย่อยออกเป็นคู่ มีก้านและไม่มีก้าน รูปไข่ ยาว 3.2 มิลลิเมตร. เรียงตัวด้านเดียวของแกน กาบคลุมล่างรูปสามเหลี่ยม กาบคลุมบนรูปสามเหลี่ยมแคบ ขนาดใหญ่กว่ากาบคลุมล่าง ช่อดอกย่อยประกอบด้วย 2 ดอก ดอกล่างเป็นหมัน ใบประดับนอกมีเส้นสัน 5 เส้น ใบประดับในลดรูป ดอกย่อยบนเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ใบประดับนอกบางใส ใบประดับในมีรูปร่างเหมือนใบประดับนอก แต่มีเกสรเพศผู้ 3 อัน เกสรเพศเมียปลายแยกเป็น 2 แฉก **ผล** ยาว 3 มิลลิเมตร. มีส่วนของใบประดับนอกและใบประดับในที่แข็งติดอยู่ ขยายพันธุ์โดยเมล็ดและลำต้น

สาบแร้งสาบกา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ageratum conyzoides* L.
วงศ์ Asteraceae
ชื่อสามัญ Billy goat weed, Goatweed
ชื่อไทย สาบแร้งสาบกา หญ้าสาบแฮ้ง ตับเสือเล็ก เทียมแม่ฮาง หญ้าสาบแร้ง

ลักษณะ

พืชอายุปีเดียว มีกลิ่นเฉพาะตัว ลำต้น ตั้งตรงสูง 20–100 เซ็นติเมตร ลำต้นและผิวใบทั้งสองด้านมีขนปกคลุมทั่วไป **ใบ** เดี่ยว ออกตรงข้ามเป็นคู่ รูป ไข่ ขอบใบหยักปลายแหลม ก้านใบยาว **ดอก** เป็นช่อ ออกตา มปลายยอดเรียงตัวอยู่บนฐานรองดอกที่แผ่กว้างมองดูเหมือนดอกเดี่ยว ช่อดอกมีสีฟ้าม่วง และเปลี่ยนเป็นสีขาว ดอกย่อยออกสลับทั้ง 2 ข้างของแกนจำนวน 60-75 ดอก ดอกล่างสุดมีก้านยาวที่สุด กาบหรือริ้วประดับเป็นแผ่นสีเขียวที่มีฐานหลอมติดกัน ปลายแยกเป็นแฉก ห่อหุ้มดอกย่อย **ผล** มีเปลือกบางและเหนียว เมื่อแก่เปลือกไม่แตก มี 1 เมล็ด ฐานเมล็ดมีจุดแต้มสีขาว ปลายเมล็ดมีกระจุกขนคล้ายหนามสีขาวครีมติดอยู่ ขยายพันธุ์โดยเมล็ด

ภาพที่ 51 หญ้าตีนนก
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

ภาพที่ 52 สาบแร้งสาบกา
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

ลูกใต้ใบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus amarus* Schumach. & Thonn.

วงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อสามัญ Carry me seed

ชื่อไทย ลูกใต้ใบ มะขามป้อมดิน หญ้าใต้ใบขาว

ลักษณะ

พืชอายุปีเดียวลำต้น สูง 30-60 เซ็นติเมตร **ใบ** เดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกัน รูป ร่างรี หรือรูปขอบขนาน **ดอก** ออกที่ซอกใบ แยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน เพศ เมียเป็นดอกเดี่ยว เพศผู้ ออกเป็นกระจุก สีนวล **ผล** แบบผลแก่จะแตก กลม ผิวเรียบหรือมีพู ขยายพันธุ์โดยเมล็ด

ภาพที่ 53 ลูกใต้ใบ
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

บาหยา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Asystasia gangetica* (L.) T.Anderson
วงศ์ Acanthaceae
ชื่อสามัญ Chinese violet
ชื่อไทย บาหยา ย่าหยา บุษบาฮาวาย ผักกูดเน่า

ลักษณะ

พืชอายุปีเดียว ลำต้น ตั้งตรงสูง 20-50 เซ็นติเมตร ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยมไม่มีขน **ใบ** เดี่ยว เป็นคู่ตรงข้ามกัน รูปไข่หรือรูปหัวใจ ปลายแ หลม โคนมนหรือเว้า มีขนที่ด้านล่างของใบ มีก้านใบ **ดอก** ออกเป็นช่อ ที่ปลายกิ่ง ดอกบานจากโคนช่อไปปลายช่อ กลีบดอกสีขาวหรือม่วงอ่อน กลีบดอกลักษณะเป็นโคน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบเลี้ยงติดที่โคนกลีบดอก ปลายแยก 5 แฉก มีใบประดับ 3 ใบ มีขน เกสรตัวผู้ 4 อัน แยกเป็น 2 คู่ คู่หนึ่งก้านสั้นอีกคู่ก้านยาว เกสรตัวเมีย 14 อัน ยอดเกสรตัวเมียมี 2 พู่ รังไข่อยู่เหนือฐานรองดอก **เมล็ด** ผิวขรุขระ ขยายพันธุ์โดยเมล็ด

หญ้าแห้วหมู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cyperus rotundus* L.
วงศ์ Cyperaceae
ชื่อสามัญ Nut grass
ชื่อไทย หญ้าแห้วหมู (ทั่วไป); หญ้าขนหมู

ลักษณะ

พืชมีอายุหลายปี **ลำต้น** เป็นรูปสามเหลี่ยมตั้งตรง ส่วนโคนหนา เหง้าใต้ดินเชื่อมต่อจากโคนต้น หัวสร้างที่ปลายเหง้า ลำต้นเป็นกอสูง 30-70 เซ็นติเมตร ใบ เรียวยาว 5-20 เซ็นติเมตร พร้อมด้วยแผ่นใบที่แผ่ออกกาบใบเชื่อมติดกันเป็นท่อ **ดอก** เป็นช่อดอก แบบคันร่ม ประกอบด้วยแถวของดอกเป็น3-8 แถว ส่วนของดอกย่อยค่อนข้างแบน ไม่มีก้าน ยาว 1-3 เซ็นติเมตร จัดเรียงตัวเป็นช่อรูปไข่ ขยายพันธุ์โดยส่วนเหง้า และหัวใต้ดิน

ภาพที่ 54 บาหยา
ก ลักษณะต้น
ข ลักษณะเมล็ด

ภาพที่ 55 หญ้าแห้วหมู

การป้องกันกำจัดในวัชพืชในแปลงปลูกส้มโอ

1. **การควบคุมวัชพืชโดยไม่ใช้สารกำจัดวัชพืช** อาจทำได้หลายวิธี คือ

1.1 การไถหน้าดิน เพื่อกำจัดต้นวัชพืชในระหว่างแถวปลูก เป็นการไถในระดับที่ไม่ลึกมาก เพราะอาจกระทบรากพืชปลูก อาจทำได้ปีละ 1-2 ครั้ง ก่อนพืชออกดอก และหลังเก็บเดี่ยวผลผลิตแล้ว

1.2 การใช้แรงงานหรือเครื่องมือกล การใช้แรงงานคน กำจัดบริเวณรอบต้นพืช หรือรอบทรงพุ่ม หรือการใช้เครื่องมือกลติดท้ายรถไถ ตัด หรือคราดวัชพืชในระหว่างแถวปลูกพืช อาจทำได้ 2-3 ครั้งต่อปี เพื่อควบคุมไม่ให้วัชพืชเติบโต และลดการแข่งขันกับพืชปลูก

1.3 การปลูกพืชแซม ในสวนปลูกที่มีระยะปลูกพืชห่าง อาจปลูกพืชอายุสั้นในระหว่างแถวปลูกได้ เช่นถั่วเขียว ถั่วเหลือง ข้าวโพด ถั่วลิสง หรือพืชผักต่างๆ ควรมีการดูแลรักษาพืชปลูกเหล่านี้จะช่วยลดปริมาณการแข่งขันของวัชพืช และให้ประโยชน์แก่ไม้ผลได้

1.4 การปลูกพืชคลุมดิน พืชตระกูลถั่วบางชนิด เช่น ถั่วคาโลโปโกเนียม (Calopogonium ; mucunoides) เซนโตรซีมา (*Centrosema pubescens*) หรือ เพอร์ราเรีย (*Pueraia phaseoloides*) อาจใช้ปลูกเป็นพืชคลุมดินระหว่างแถวปลูกพืช แต่การปลูกพืชคลุมดินดังกล่าวก็ต้องมีการเตรียมดินเพื่อปลูก การดูแลรักษาที่ดี เช่นเดียกับการปลูกพืชทั่วไป โดยเฉพาะในช่วงระยะแรกของการเจริญเติบโต เพื่อให้ต้นถั่วมีการเจริญเติบโตได้ดี และคลุมพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว ก็จะช่วยลดปริมาณการแข่งขันของวัชพืชอื่นๆ ต่อส้มโอ และการไถกลบพืชคลุมดินลงไปในดินก็ช่วยเพิ่มปริมาณธาตุอาหารให้แก่พืชปลูกได้

2. **การควบคุมวัชพืชโดยใช้สารกำจัดวัชพืช**

พ่นสารกำจัดวัชพืชตามคำแนะนำของกลุ่มวิจัยวัชพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช ดังนี้

2.1 ไดยูรอน อัตรา 320-640 กรัมสารออกฤทธิ์ต่อไร่ ต่อน้ำ 60-80 ลิตรต่อไร่ ใช้พ่นก่อนวัชพืชงอก ควบคุมได้ทั้งวัชพืชประเภทใบแคบ และวัชพืชประเภทใบกว้าง

2.2 พาราควอต อัตรา 90-180 กรัมสารออกฤทธิ์ต่อไร่ ต่อน้ำ 60-80 ลิตรต่อไร่ ใช้พ่นหลังวัชพืชงอก ควบคุมได้ทั้งวัชพืชประเภทใบแคบ และวัชพืชประเภทใบกว้าง

2.3 ไกลโฟเสต อัตรา 240-520 กรัมสารออกฤทธิ์ต่อไร่ ต่อน้ำ 60-80 ลิตรต่อไร่ ใช้พ่นหลังวัชพืชงอก ควบคุมได้ทั้งวัชพืชประเภทใบแคบ และวัชพืชประเภทใบกว้าง

2.4 กลูโฟซิเนต-แอมโมเนียม อัตรา 160-480 กรัมสารออกฤทธิ์ต่อไร่ ต่อน้ำ 60-80 ลิตรต่อไร่ ใช้พ่นก่อนวัชพืชงอก ควบคุมได้ทั้งวัชพืชประเภทใบแคบ และวัชพืชประเภทใบกว้าง

หมายเหตุ ระวังอย่าให้ละอองของสารกำจัดวัชพืชถูกใบต้นส้มโอ และหลีกเลี่ยงการพ่นสารกำจัดวัชพืชบริเวณรอบโคนต้นส้มโอ